

Iniciativa Společenství
EQUAL

VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

**stavu malého, drobného
a středního podnikání
na venkově**

Tomáš Svoboda

Č P K P

edice
venkov

VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

**stavu malého, drobného
a středního podnikání
na venkově**

Tomáš Svoboda

ČPKP

edice
venkov

The logo features a stylized orange leaf or flame-like symbol above the text 'edice' and 'venkov' stacked vertically.

Tato publikace je spolufinancována Evropským sociálním fondem EU
a státním rozpočtem České republiky

© 2008 Centrum pro komunitní práci

Vyšlo v rámci „edice venkov“
Plzeň 2008

ISBN 978-80-86902-70-8

Obsah

Úvod	4
METODIKA VÝZKUMU	5
■ Cíle a předmět výzkum	5
■ Definování hypotéz	6
ANALÝZA STÁVAJÍCÍCH DOKUMENTŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE PROBLEMATIKOU ZAMĚŠTNANOSTI, RESP. ROZVOJEM PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ	7
■ Metodika analýzy dokumentů	7
■ Vyhodnocení analýzy dokumentů	8
■ Shrnutí	14
DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ K VÝZKUMU STAVU DROBNÉHO, MALÉHO A STŘEDNÍHO PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ	16
■ Metodika výzkumu	16
■ Charakteristika respondentů	16
■ Vyhodnocení dotazníkového šetření	18
■ Shrnutí dotazníkového šetření	23
STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY	24
■ Metodika strukturovaných rozhovorů	24
■ Vyhodnocení strukturovaných rozhovorů	25
■ Shrnutí strukturovaných rozhovorů	32
VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	34
ZÁVĚR	38
Edice venkov	40
Informace o Centru pro komunitní práci	42

ÚVOD

Výzkum s názvem „Stav drobného, malého a středního podnikání na venkově“ byl realizován v rámci projektu „Podpora zaměstnanosti na venkově prostřednictvím poskytování mikropůjček a vzdělávání venkovského obyvatelstva“. Hlavním účelem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou problémy či perspektivy drobného, malého a středního podnikání na venkově. Výzkum byl jedním z podkladů pro vytvoření uceleného systému podpory podnikání ve venkovském prostoru, jehož hlavní myšlenka spočívá v provázání úvěrového produktu pro podporu podnikatelských projektů a vzdělávání podnikatelů.

Účelem výzkumu nebylo poskytnout vyčerpávající souhrn kvantifikovatelně ověřitelných dat, ale spíše vytvořit rámcový souhrn témat, která mají na podnikání na venkově vliv. Tato témata byla získávána jak z oficiálních materiálů, které jsou podkladem pro intervenční programy zabývající se rozvojem podnikatelského prostředí či venkovem obecně, tak i od samotných aktérů, kteří na venkově žijí a pracují.

Tato publikace si klade za cíl být inspirací pro všechny státní, samosprávné, soukromé i neziskové instituce či organizace, které se zabývají problematikou rozvoje venkova. Následující text je vyhodnocením získaných dat, které výzkumný tým sbíral v letech 2006–2007.

METODIKA VÝZKUMU

CÍLE A PŘEDMĚT VÝZKUMU

Výzkum je zaměřen na drobné, malé a střední podnikatele v obcích do 2 000 obyvatel.¹ Toto vymezení venkovského prostoru je v souladu s Programem rozvoje venkova 2007–2013. Níže uvedená tabulka uvádí definici vymezení pojmu drobný, malý a střední podnikatel.

Druh podnikatele	Počet zaměstnanců	Výše aktiv (v EUR)	Výše obrátu (v EUR)
Drobný	0–9	0–2 mil.	0–2 mil.
Malý	10–49	2–10 mil.	2–10 mil.
Střední	50–249	10–43 mil.	10–50 mil.

Souhrnně lze říci, že cíle výzkumu jsou následující:

- zmapovat základní bariéry podnikání na venkově
- vytvořit rámcový obraz omezení a možností rozvoje podnikání na venkově
- vytvořit návrh doporučení pro relevantní instituce (na krajské i národní úrovni) zabývající se podporou podnikání

Výzkum je rozdělen do tří vzájemně provázaných částí:

Část č. 1 | Analýza stávajících programů zabývajících se problematikou rozvoje, resp. obnovy venkova

Cílem této části je analýza již existujících studií, které byly na úrovni České republiky realizovány a zabývaly se řešenou problematikou. Velká pozornost byla věnována analytickým částem operačních programů, protože jsou základním kamenem finančních podpor, které budou podnikatelům na venkově v období 2007–2013 poskytnuty. Výstupy této části zároveň pomohou definovat témata a otázky, které řeší zbylé dvě části výzkumu.

¹ Pro vymezení venkovských sídel se v ČR běžně užívá hranice 2000 obyvatel v obcích jako limit pro nepochybně venkovské sídlo (obec). V ČR je velmi vysoký počet takto definovaných obcí. V současné době je jich více než 6 200. Více než 3 200 obcí, tedy téměř 60 %, má méně než 500 obyvatel, a dokonce více než 1 600 obcí (téměř 28 %) má méně než 200 obyvatel. V rámci této publikace bude tedy venkov definován hranicí 2 000 obyvatel.

Část č. 2 | Dotazníkové šetření

Cílem šetření je získat vstupní informace o zkoumané problematice přímo od cílové skupiny, tj. drobných, malých a středních podnikatelů na venkově. Účelem modulu je definovat základní témata, která jsou v rámci zkoumané problematiky zásadní pro cílovou skupinu.

Část č. 3 | Strukturované rozhovory

Cílem této části je prostřednictvím kvalitativních metod interpretovat data získaná v rámci modulu č. 2. Kvalitativní metody umožní studovat zkoumanou problematiku přímo v autentickém prostředí cílové skupiny s přesahem na sociální, kulturní a ekonomické vazby, které problematiku venkovského podnikání ovlivňují.

DEFINOVÁNÍ HYPOTÉZ

Před samotným zahájením výzkumu byly definovány následující hypotézy, které budou v průběhu výzkumu potvrzeny či vyvráceny. Tyto hypotézy definoval výzkumný tým na základě obecného diskurzu o problematice podnikání na venkově, který je veden prostřednictvím organizací a subjektů zabývajících se touto problematikou. Výzkumný tým si nekladl za cíl postihnout prostřednictvím těchto hypotéz celé spektrum této problematiky, ale spíše se zaměřil na teze, které jsou v souvislosti s ekonomickou situací na venkově zmiňovány nejčastěji. Hypotézy jsou následující:

- nezaměstnanost na venkově je způsobena transformací zemědělství, a tím pádem velkým úbytkem pracovních příležitostí na venkově
- podnikatelé na venkově nemají dostatečný přístup k informacím o možných zdrojích pro rozvoj svého podnikání
- omezená kupní síla a nedostatek kvalifikovaných pracovních sil jsou hlavní bariérou drobného a středního podnikání na venkově
- hlavním činitelem ekonomického rozvoje venkova je diverzifikace ekonomických činností mimo zemědělství

K podpoře resp. vyvrácení hypotéz slouží data, která byla získána v rámci všech tří modulů. Potvrzení či vyvrácení hypotéz není jediným cílem výzkumu. Prostřednictvím aplikovaných postupů sběru dat se snažil výzkumný tým získat co nejvíce možných informací o zkoumané problematice. Účelem hypotéz je spíše nastínění směru, kterým se celý výzkum ubíral.

ANALÝZA STÁVAJÍCÍCH DOKUMENTŮ

ZABÝVAJÍCÍCH SE PROBLEMATIKOU ZAMĚŠTNANOSTI, RESP. ROZVOJEM PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ

Cílem první části výzkumu je shrnout data, která byla zpracována v rámci již realizovaných národních analýz, které se zabývaly současným stavem a rozvojem podnikání a podnikatelského prostředí na venkově. Účelem tohoto modulu je najít obecné jevy, které jsou charakteristické pro podnikatelské prostředí na venkově. Tato data budou v následujících fázích výzkumu rozšiřována o poznatky respondentů, kteří se účastnili tohoto výzkumu.

METODIKA ANALÝZY DOKUMENTŮ

Před samotným zahájením první části výzkumu si realizační tým vydefinoval tematické okruhy, které budou tvořit mantinely, ve kterých se bude analýza dokumentů pohybovat. Podle těchto okruhů budou rozdělena, porovnávána a vyhodnocována data, která byla v rámci výzkumu získána. Cílem výzkumu je najít širší kontext toho, co ovlivňuje podnikání na venkově. Vzhledem k tomu, že v rámci definovaných hypotéz (viz str. 6) je naznačena souvislost mezi úbytkem pracovních příležitostí v zemědělství, nedostatkem kvalifikované pracovní síly a diverzifikací ekonomických (podnikatelských) aktivit mimo zemědělství, je nutné v rámci výzkumu řešit i tyto oblasti, neboť mají vliv na podnikatelské prostředí na venkově. Na základě této skutečnosti jsou vymezeny následující tematické okruhy:

Tematický okruh č. 1 | Nezaměstnanost na venkově

- je na venkově větší nezaměstnanost než ve městech?
- příčiny nezaměstnanosti na venkově
- ekonomický potenciál venkovských oblastí

Tematický okruh č. 2 | Podnikatelské prostředí na venkově

- současný stav podnikatelského prostředí na venkově
- venkov a zemědělství
- venkov a rozvoj cestovního ruchu

Tematický okruh č. 3 | Vzdělanostní struktura obyvatel na venkově a její vliv na rozvoj podnikání na venkově

VYHODNOCENÍ ANALÝZY DOKUMENTŮ

Pro potřeby této kapitoly byly využity analytické části následujících dokumentů:

- Národní rozvojový plán České republiky 2007–2013, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, leden 2006 (dále jen NRP ČR)
- Národní strategický referenční rámec České republiky 2007–2013, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, červenec 2007 (dále jen NSRR ČR)
- Národní strategický plán rozvoje venkova 2007–2013, Ministerstvo zemědělství, Praha, duben 2006 (dále jen NSPRV)
- Program rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013, Ministerstvo zemědělství, Praha, květen 2007 (dále jen PRV)
- Operační program podnikání a inovace, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Praha, květen 2007 (dále jen OPPI)
- Integrovaný operační program pro období 2007–2013, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, leden 2007 (dále jen IOP)

Tyto dokumenty byly vybrány především s ohledem na to, že budou hlavním nástrojem podpory venkovských oblastí obecně, resp. nástrojem podpory zvyšování zaměstnanosti.

Následující text bude rozdělen do kapitol podle výše uvedených tematických okruhů. Kapitoly budou shrnovat témata, která řeší výše uvedené analytické dokumenty a mají vazbu na dané tematické okruhy.

NEZAMĚSTNANOST NA VENKOVĚ

Všechny analyzované dokumenty uvádějí, že nezaměstnanost ve venkovských oblastech je větší než ve městech. Nicméně z nich jedině NSPRV, a díky tomu i PRV, poskytují alespoň některá statistická data, kterými toto tvrzení podporují.² NSPRV s odkazem na SLDB zmiňuje, že ve venkovských obcích je zhruba 1,3 milionu ekonomicky aktivních osob. Ve srovnání s městy je na venkově nižší míra ekonomické aktivity – aktivních je méně než polovina obyvatel (49,35 %), zatímco ve městech je to 52,06 %.³

² *Ostatní zkoumané dokumenty porovnávají situaci v Praze a ostatních českých regionech – NUTS II, které jsou podle definice OECD považovány za venkovské. Pouze NSPRV a PRV poskytují údaje, které odpovídají definici venkovského prostoru, který je předmětem tohoto výzkumu, tj. obce do 2 000 obyvatel.*

³ NSPRV, str. 6

Dále NSPRV popisuje rozdíl mezi venkovem a městem prostřednictvím hospodářských činností, které jsou pro venkov charakteristické. V České republice je v zemědělství, lesnictví a rybolovu zaměstnáno celkem 202,3 tisíc ekonomicky aktivních obyvatel, tj. 4,3 %, ale v obcích do 2 000 obyvatel činí tento podíl 11,1 %. Jaké jsou podíly dalších odvětví na zaměstnanosti venkovského obyvatelstva? Obdobný podíl jako zemědělství vykazuje obchod, pohostinství a některé služby 8,9 % a stavebnictví 10 %. Největší podíl na zaměstnanosti venkova náleží průmyslu, tj. 32,7 %. Největší rozdíl v podílech jednotlivých odvětví na zaměstnanosti obyvatelstva mezi městem a venkovem je v oblasti služeb. Zaměstnanost obyvatel českého venkova ve službách je o 26 % nižší než v městských oblastech. Podle NSPRV je i celková struktura ekonomických aktivit na venkově mnohem chudší než je celostátní průměr. Markantní je to zejména u tržních služeb včetně poradenství pro podnikání, využívání ICT nebo vzdělávání k lepšímu uplatnění na trhu práce.⁴

Jaké jsou příčiny nezaměstnanosti na venkově? Jako hlavní příčina nezaměstnanosti na venkově je ve všech sledovaných dokumentech uváděna malá diverzifikace ekonomických činností. Ta je způsobena snižováním pracovních příležitostí v zemědělství a následným soustředěním terciárního sektoru do měst. Na míru nezaměstnanosti na venkově mají také vliv nízké příjmy (zejména v zemědělství) s vysokým zdaněním osob s nízkou kvalifikací a systém daní a sociálních dávek, který nemotivuje nezaměstnané na venkově k hledání pracovního uplatnění a vytlačuje je do nezaměstnanosti nebo šedé ekonomiky.⁵ Nedostatek zajímavých pracovních příležitostí způsobuje zvyšování migrace (zejména mladých lidí), resp. dojíždění za prací z mezilehlých a odlehlých venkovských oblastí do měst. Další příčinou malé diverzifikace ekonomických činností na venkově, kterou uvádí NRP ČR, jsou nedostatečné podmínky pro drobné, malé a střední podnikání, s čímž souvisí zejména stav technické infrastruktury a občanské vybavenosti obcí.⁶

Vedle příčin nezaměstnanosti a jejích důsledků se sledované dokumenty zabývají i potenciálem, který venkovský prostor nabízí. Podle PRV spočívá potenciál venkovských oblastí zejména ve zhodnocení přírodního a kulturního dědictví venkovských oblastí, tj. ve venkovské turistice. Jako největší brzdu tohoto zhodnocení zmiňuje nedostatečnou propagaci venkova, špatný stav turistické infrastruktury a nedostatečnou kvalitu doprovodných

⁴ NSPRV, str. 9

⁵ NRP ČR, str. 20

⁶ NRP ČR, str. 105

služeb (ubytování, stravování).⁷ IOP vidí částečně řešení nezaměstnanosti na venkově v zavádění nových trendů při zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob (od vstupu do EU je to v ČR stále problém). Jedná se především o principy sociální ekonomiky, které v ČR nemají doposud tradici a které je nejprve potřeba implikovat na příklady dobré praxe a teprve poté je prosazovat jako politiku na místní a regionální úrovni.⁸

PODNIKATELSKÉ PROSTŘEDÍ NA VENKOVĚ

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, rozvoj malého a středního podnikání je hlavním nástrojem diverzifikace ekonomických činností na venkově, a tím i důležitým nástrojem snižování míry nezaměstnanosti ve venkovských oblastech. Obsahem této kapitoly bude shrnutí tezí, které v rámci zkoumaných dokumentů mapují stávající stav malého a středního podnikání na venkově a vytváří rámec pro jeho další rozvoj.

Jaké jsou podle zkoumaných dokumentů hlavní rozdíly v podnikání na venkově a ve městě? Podle PRV zůstává velkou bariérou při zakládání mikropodniků na venkově obava z podnikatelského rizika, z nedostatku vstupního kapitálu a z nedostatečného podnikatelského i oborového vzdělání.⁹ Podle NSPRV je na venkově nedostatek mladých kvalifikovaných pracovníků, kteří odcházejí z venkova za pestřejší nabídkou pracovních příležitostí.¹⁰ Podnikání, dle NRP ČR, na venkově také limituje špatný stav občanské a technické infrastruktury, což se týká zejména mezilehlých a odlehlejších venkovských regionů.¹¹

Kde hledat pracovní příležitosti? Podle PRV sociální struktura a sociální kapitál venkova současně se strukturou zástavby vesnic vytváří významný potenciál pro rozvoj mikropodniků a diverzifikaci ekonomických činností mimo zemědělství (volné pracovní síly, nevyužitě budovy, zkušenosti z přidružené výroby). Podle PRV je nutné klást důraz na podporu zakládání nových a na rozvoj existujících nezemědělských mikropodniků včetně nových živností v oblasti výroby, zpracování a služeb bez omezení sektorů, zejména v oblasti řemesel a služeb pro hospodářství a obyvatelstvo.¹²

⁷ PRV, str. 28

⁸ IOP, str. 31

⁹ PRV, str. 28

¹⁰ NSPRV, str. 11

¹¹ NRP, str. 108

¹² PRV, str. 126

Venkov a zemědělství

Počet pracovních příležitostí v zemědělství, jak již bylo výše řečeno, se v posledních dvou desetiletích stále snižuje. Podle PRV počet pracovních sil v zemědělství poklesl v roce 2004 přibližně na 141 tisíc, což představuje meziroční úbytek 4,7 % zemědělských pracovníků. Podíl pracovníků v zemědělství ve struktuře zaměstnanosti národního hospodářství se snížil na 3,8%.¹³ Nicméně podle stávajících statistik, které udávají míru nezaměstnanosti na venkově, nelze říci, že by venkov díky transformaci ekonomiky prodělal nějaké zásadní otřesy. I když se zemědělství stále významně podílí na zaměstnanosti na venkově, stále větší množství lidí hledá uplatnění v jiných odvětvích (v průmyslu a ve službách).

Z technologického a technického hlediska české zemědělství oproti „staré“ Evropě zaostává. Zejména co se týká techniky a technologií pro plnění nastavených norem ve spojitosti se zajištěním spokojenosti zvířat. Zemědělské podniky také nedostatečně využívají technologie, které eliminují negativní dopad zemědělské výroby na přírodu a krajinu.¹⁴ Nižší technologická úroveň zemědělství se také odráží v zahraničním obchodu. Zatímco na straně vývozu převažují produkty s nižší přidanou hodnotou, naopak při dovozu převažují produkty s vyšší přidanou hodnotou. To je způsobeno především pomalým procesem zavádění nových technologií, doposud nedostatečně rozvinutým systémem certifikace zemědělských produktů (značky kvality, bioprodukty) a nedostatečnou propagací.¹⁵

Velkou brzdou rozvoje zemědělství je nedostatečný počet vzdělaných a kvalifikovaných pracovních sil. Vzdělanostní úroveň pracovníků v zemědělství je stále výrazně nižší než v ostatních odvětvích národního hospodářství. Pomalé tempo obnovy zemědělské techniky je v kombinaci s nízkou produktivitou práce a s nízkou vzdělanostní úrovní pracovníků v zemědělství patrně nevýznamnější bariérou konkurenceschopnosti českého zemědělství.

I přes výše uvedené problémy a bariéry se všechny analyzované dokumenty shodují v tom, že se situace v zemědělství pomalu stabilizuje. Zemědělství v souvislosti se změnami v oblasti energetické politiky získává perspektivnější pozici, kdy využívání obnovitelných zdrojů energie je v dlouhodobém výhledu spojeno s perspektivní produkcí biomasy a kdy se

¹³ PRV, str. 18

¹⁴ NSPRV, str. 3

¹⁵ NSPRV, str. 4

dále bude rozšiřovat použití finančních nástrojů pro rozvoj její produkce, zpracování a navazující distribuci takto vyrobených energií. S postupující integrací obchodních vazeb se postupně zlepšila i vyjednávací pozice zemědělců s producenty potravin a obchodními řetězci. S nadsázkou lze tvrdit, že už současný systém podpor a intervenčních nástrojů (částečně financovaných ze zdrojů EU) značně posílil ekonomickou konkurenceschopnost zemědělského odvětví v ČR (konečkonců hospodářské výsledky tato tvrzení od roku 2004 potvrzují), a tedy schopnost stabilní ekonomické činnosti. Kromě výše uvedeného se pak lze domnívat, že na pozitivním vývoji zemědělství se výrazně podílí i prostředí volného pohybu zboží v rámci EU.

Venkov a rozvoj cestovního ruchu

Cestovní ruch představuje jedno z nejvíce se rozvíjejících ekonomických odvětví v České republice. V rámci strategických dokumentů většiny měst i menších obcí je možné najít minimálně kapitolu, která analyzuje možnosti dané destinace v cestovním ruchu, tzn. cestovní ruch se stává velmi významným faktorem regionálního rozvoje měst, obcí a regionů. V současné době je rozložení návštěvnosti v České republice značně nerovnoměrné. Je koncentrována do tradičních destinací a prozatím nedochází k využívání potenciálu dalších regionů. Podle sledovaných dokumentů bude v budoucnosti v rámci ekonomického rozvoje venkovských oblastí hrát cestovní ruch velmi významnou roli. Udržitelná venkovská turistika může nejenom zajistit pracovní místa v mezilehlých a odlehlých regionech, ale může mít i velmi pozitivní vliv na obnovu a údržbu venkovského přírodního a kulturního dědictví.¹⁶

Venkovské oblasti se v současné době potýkají se řadou problémů, které rozvoj cestovního ruchu komplikují. Asi nejvýraznější překážkou v současné době je nízká úroveň partnerství mezi státní správou, krajskou a obecní samosprávou a podnikatelskými subjekty.¹⁷ Tato spolupráce je důležitá pro realizaci společné propagace venkovských regionů, integrovaných nabídek (balíčků) pro návštěvníky regionu v rámci informačních center, či při budování infrastruktury cestovního ruchu.¹⁸ Stejně tak je pro využití potenciálu venkovských regionů nutné více rozvíjet přeshraniční partnerství, zejména s partnery z turisticky vyspělých zemí.¹⁹

¹⁶ IOP, str. 33

¹⁷ NSRR ČR, str. 21

¹⁸ NSPRV, str. 6

¹⁹ NSRR ČR, str. 21

Velkým problémem venkovských regionů je také nedostatečná nabídka ubytovacích a stravovacích služeb, což se týká jejich kvantity i kvality. S tím je spojen i nedostatek kvalifikovaných pracovníků v cestovním ruchu. Rozvoj venkovského cestovního ruchu komplikuje také fakt, že v současné době není ještě vypracován systém certifikace na speciální formy cestovního ruchu jako je ekoturistika či agroturistika, ale i kongresová turistika. Naopak se stále více zlepšuje kvalita nabídky pro cykloturistiku či hipoturistiku.²⁰

VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURA OBYVATEL NA VENKOVĚ A JEJÍ VLIV NA ROZVOJ PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ

Obecně lze říci, že na venkově je větší procento lidí s nižším vzděláním, než ve městech. V obcích do 2 000 obyvatel je nejvyšší podíl osob pouze se základním vzděláním. Tento podíl klesá s rostoucí velikostí skupinou obce. Stejně tak klesá i podíl vyučených osob a osob se středním odborným vzděláním bez maturity s množstvím obyvatel sídel.²¹

Tento stav je způsoben zejména dvěma aspekty. Prvním z nich je fakt, že nadimenzovaná jednotná zemědělská družstva nabýzela (v druhé polovině 20. století) velké množství pracovních míst, která byla obsazována nekvalifikovanou pracovní silou. Druhým aspektem je věková skladba obyvatelstva, ve které převažují lidé mezi 60–65 lety.²²

Jaký vliv mají tyto skutečnosti na ekonomickou činnost na venkově? Podle NSPRV je vzdělanostní úroveň pracovníků v zemědělství, i přes její pozvolné zlepšování, stále výrazně nižší než v ostatních odvětvích národního hospodářství.²³ Nízká produktivita práce a nízká vzdělanostní úroveň pracovníků v zemědělství je jednou z největších bariér konkurenceschopnosti českého zemědělství, stejně tak nedostatek kvalifikovaných sil při zakládání nezemědělských mikropodniků (nedostatečné oborové a podnikatelské vzdělání).²⁴ NRP ČR uvádí nedostatek kvalifikované pracovní síly i v souvislosti s rozvojem venkovského cestovního ruchu, hlavně co se týče jazykové vybavenosti a informační vzdělanosti.²⁵

²⁰ IOP, str. 35

²¹ *Sčítání lidu, domů a bytů 2001, Úroveň vzdělání obyvatelstva, Český statistický úřad, 2003*

²² *Sčítání lidu... (viz 21)*

²³ NSPRV, str. 4

²⁴ PRV, str. 19

²⁵ NRP ČR, str. 32

Podle PRV je nutné podporovat rozvoj oborového i podnikatelského poradenství a vzdělávání a zvýšit používání informačních a komunikačních technologií.²⁶ Podpora poradenství a vzdělanosti by měla být zaměřena na možnosti diverzifikace ekonomických činností nezemědělské povahy, rozvoje cestovního ruchu a rozvoje terciárního sektoru obecně.²⁷

SHRNUTÍ

Cílem této kapitoly bylo shrnutí informací, které k problematice drobného, malého a středního podnikání na venkově nabízejí analytické dokumenty a které sloužily jako podklad pro evropské programy více či méně ovlivňující rozvoj podnikání na venkově. Jakou zprávu o stavu podnikatelského prostředí na venkově tyto dokumenty podávají?

Drobní, malí a střední podnikatelé na venkově mají složitější podmínky než jejich konkurence ve městech. Mezi nejčastější problémy, které brzdí rozvoj a zakládání mikropodniků, patří špatný stav občanské i technické infrastruktury zejména v mezilehlých a odlehlých regionech. Vzhledem k omezené kupní síle na venkově panuje i obava z přílišného rizika spojeného s podnikáním. Potenciální podnikatelé na venkově se také potýkají s nedostatkem vstupního kapitálu. Samostatnou kategorií je vliv vzdělanosti na rozvoj podnikání. V současné době je na venkově velký nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. To je způsobeno především migrací kvalifikovaných sil za pestřejší pracovní nabídkou do měst. Jde o jednu z největších překážek pro větší rozvoj perspektivních oblastí zemědělství (biomasa, ekozemědělství) i pro rozvoj dalších pro venkov perspektivních oblastí ekonomických činností (cestovní ruch, služby). Vedle oborového vzdělání chybí hlavně jazyková výbava či znalost informačních technologií.

Vzhledem k trvalému poklesu pracovních míst v zemědělství je nutné vytvořit podmínky pro diverzifikaci ekonomických činností nezemědělské povahy, což je zásadní předpoklad alespoň částečné ekonomické soběstačnosti venkovského prostoru. Vedle investic do infrastruktury je nutné podporovat perspektivní oblasti zemědělství a rozvoj služeb. Zemědělství získává nový potenciál napojením na energetiku. Pěstování a zpracování biomasy přispěje ke zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství a přinese nové pracovní příležitosti. Stejný potenciál nabízí i pěstování a zpra-

²⁶ PRV, str. 123

²⁷ PRV, str. 149

ování biopotravin. K tomu je nutné co nejrychleji a nejefektivněji zavést systém certifikace potenciálních subjektů a začít bioprodukty lépe propagovat. Z oblasti služeb je v současné době asi nejperspektivnější oblast venkovského cestovního ruchu. Pro naplnění tohoto potenciálu je nutné více investovat nejenom do propagace přírodního a kulturního dědictví venkova, ale i do infrastruktury cestovního ruchu a prostřednictvím odborného poradenství a vzdělávání zvyšovat kvalitu i kvantitu poskytovaných služeb.

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

K VÝZKUMU STAVU DROBNÉHO, MALÉHO A STŘEDNÍHO PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ

Druhá část výzkumu je věnována dotazníkovému šetření, které bylo realizováno v obcích do 2 000 obyvatel v Plzeňském a Olomouckém kraji. Tyto dva kraje nebyly vybrány náhodou. Jedná se o regiony, které se považují za spíše venkovské, ale demografickou strukturou i historickým vývojem jsou odlišné. Plzeňský kraj je tvořen jedním velkým centrem (Plzní) a zbytek regionu jsou spíše sídla venkovského charakteru s velkým množstvím velmi malých obcí. Zároveň velkou část Plzeňského kraje tvoří Sudety, které mají v rámci ČR svůj specifický historický vývoj. Naopak Olomoucký kraj zahrnuje více urbánních center. Venkovský prostor má zde kontinuální osídlení a je tvořen početně většími venkovskými sídly než kraj Plzeňský.

METODIKA VÝZKUMU

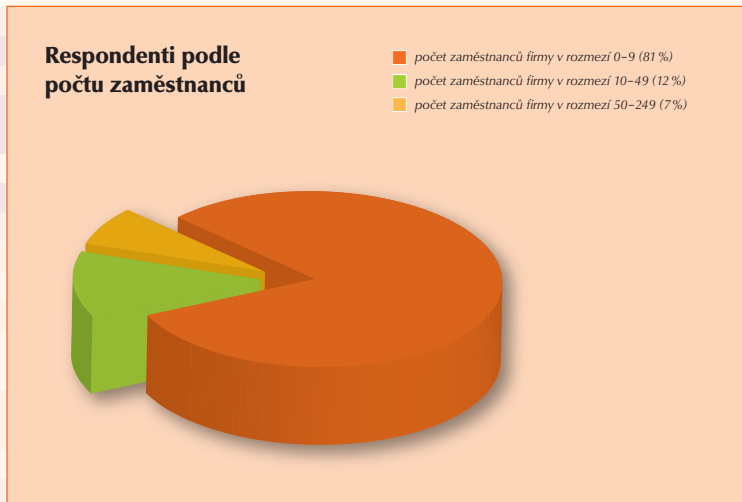
Témata dotazníkového šetření byla definována na základě stanovených hypotéz a výstupů z první části výzkumu.

- využívání veřejných i soukromých úvěrů pro podnikání
- vzdělávání podnikatelů na venkově
- překážky rozvoje podnikání na venkově

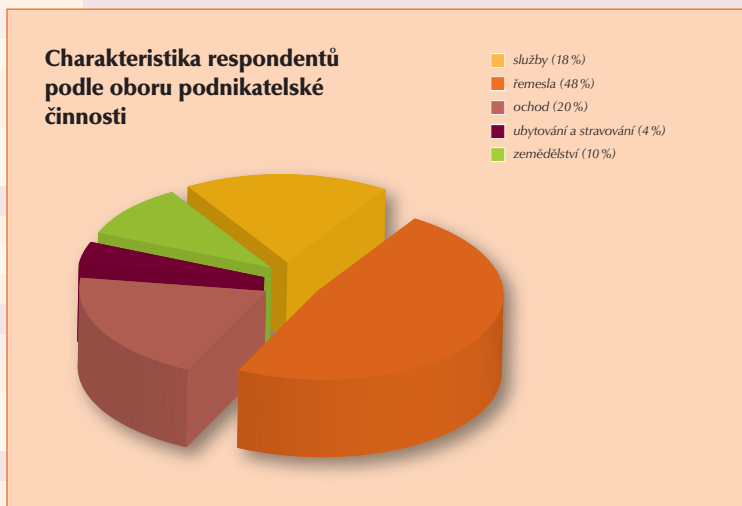
Konečná podoba dotazníku byla konzultována se sociologem. Dotazník byl zpracován tak, aby byl vhodný pro elektronickou distribuci (e-mail). Pracovní tým tak oslovil 500 potenciálních respondentů v Plzeňském a Olomouckém kraji. Dotazník vyplnilo přesně 81 respondentů, což představuje návratnost 16,2 %. Vzhledem k úloze dotazníkového šetření v rámci výzkumu, metodě výzkumu a formě distribuce je tato návratnost dostatečná.

CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Tato kapitola slouží k podrobnějšímu určení struktury respondentů. Charakteristiku respondentů tvoří dvě oblasti: počet zaměstnanců a podnikatelské aktivity. Grafy č. 1 a 2 znázorňují strukturu respondentů podle uvedených kategorií.

Graf č. 1

Graf č. 2

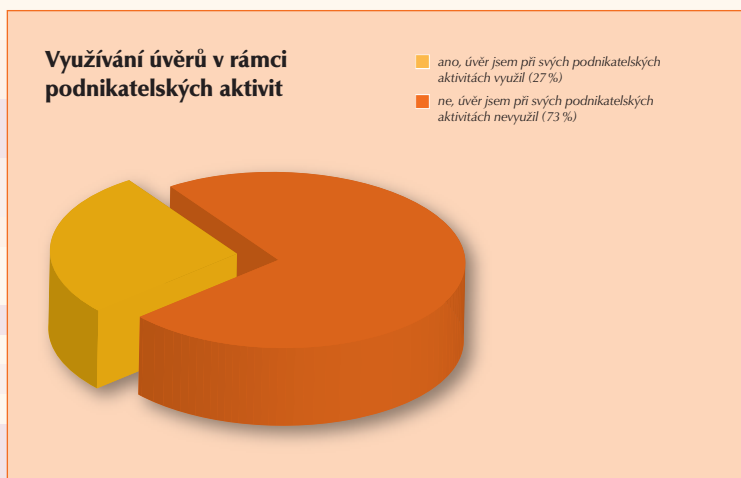
VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

VYUŽÍVÁNÍ ÚVĚROVÝCH ZDROJŮ

První tematický okruh dotazníkového šetření byl zaměřen na důvody využívání, resp. nevyužívání úvěrů při podnikatelských aktivitách a rozvoji firmy, kdy 27% dotázaných odpovědělo, že úvěr v rámci svého podnikání využili, resp. využívají. Naopak 73% respondentů uvedlo, že žádný úvěrový produkt v rámci svých podnikatelských aktivit nevyužili (viz graf č. 3). Nejčastěji zmiňovaným důvodem nevyužívání finančních prostředků z úvěrů byla dosavadní absence potřeby úvěru (63%). Druhým často zmiňovaným zdůvodněním byly nevyhovující podmínky pro získání úvěru (18%). Někteří respondenti (přímo) uvedli, že získání úvěru je zejména pro začínající podnikatele velmi složité (4%). Dalším, často uváděným důvodem, byly chybějící informace o nabídkách úvěrových produktů (15%).

Dílicí shrnutí

Z dotazníkového šetření je patrné, že v rámci venkovského prostoru existuje poptávka po úvěrovém produktu, který by reagoval na specifické potřeby podnikatelů na venkově. Zhruba čtvrtina respondentů již nějakého úvěrového produktu v rámci svých podnikatelských aktivit využila.

Graf č. 3

Další tři čtvrtiny úvěru dosud nevyužily. Z této skupiny nemělo dosud důvod využívat úvěr v rámci podnikání 63 %. Zbýlých 37 % by úvěr v rámci svého podnikání využívalo, ale v současné době jim chybí dostatek informací o úvěrových produktech, resp. chybí produkt, který by reagoval na jejich potřeby. Když spojíme skupinu respondentů, která úvěry využívá a skupinu, která by úvěry za nějakých podmínek využívala, zjistíme, že zhruba 40 % dotázaných má zájem o úvěrové podnikání.

VZDĚLÁVÁNÍ PODNIKATELŮ NA VENKOVĚ

Cílem bylo zjistit, zda podnikatelé na venkově mají zájem se dále vzdělávat, zda chtějí zvyšovat své znalosti v oboru, ve kterém podnikají, nebo si rozšířit vzdělání pomocí jazykových kurzů či kurzů účetnictví pro podnikatele.

Největší zájem respondentů se týkal kurzů o možnostech dotací z národních či evropských zdrojů (29 %), o možnostech prohloubení vzdělání v oboru (26 %) a jazykových kurzů (20 %), větší poptávka byla také po rekvalifikačním kurzu základů podnikání (14 %). Již menší zájem byl o kurzy podnikání ve venkovském cestovním ruchu a agroturistice (4 %) a kurzech podnikání v zemědělství (1 %). Pouze 4 % dotázaných uvedla, že nemají potřebu se v něčem dále vzdělávat. Přehled poptávky respondentů po vzdělávacích a poradenských kurzech je v tabulce č. 1.

Poptávka respondentů po vzdělávacích a poradenských kurzech	počet (%)
Kurz o možnostech dotací z národních či evropských zdrojů	29
Další vzdělání v oboru	26
Jazykové kurzy	20
Rekvalifikační kurz základů podnikání	14
Jiné	
<ul style="list-style-type: none"> ■ kurz podnikání ve venkovském cestovním ruchu a agroturistice 	4
<ul style="list-style-type: none"> ■ žádné další vzdělávání nepotřebuji 	4
<ul style="list-style-type: none"> ■ kurz podnikání v zemědělství 	1
<ul style="list-style-type: none"> ■ kurzy účetnictví a orientace v normách 	<1
<ul style="list-style-type: none"> ■ vytvoření publikace, která bude obsahovat komplexní informace o legislativě a účetnictví 	<1

Tabulka č. 1

Dílčí shrnutí

Z výsledků této části dotazníkového šetření je patrné, že respondenti mají velký zájem o další profesně odborné i všeobecné vzdělávání. Pouze 4% respondentů uvedla, že se vzdělávat nepotřebují. Z výsledků této části dotazníkového šetření je patrné, že největší poptávka je po informacích o možnostech dalších investic do rozvoje firmy a po vzdělávání v konkrétním oboru. Naproti tomu o kurzy, které nabízejí prohloubení vzdělání v oblasti cestovního ruchu a zemědělství, zájem není.

PŘEKÁŽKY ROZVOJE PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ

Cílem poslední a nejobsáhlejší oblasti dotazníkového šetření bylo definovat společně s respondenty největší překážky současného podnikání na venkově. V rámci této oblasti odpovídali respondenti na tři otázky. První otázka mapovala možnosti a způsoby spolupráce podnikatelů, obcí a neziskových organizací, druhá otázka byla zaměřena na specifikování největší překážky rozvoje podnikání na venkově, ve třetí otázce se měli respondenti zamyslet nad rozdíly podnikání na venkově a ve městě.

V odpovědi na první otázku uvedlo 33% respondentů, že spolupracují v rámci svých podnikatelských či občanských aktivit s obecní samosprávou či neziskovými organizacemi.

Formy spolupráce respondentů s obcí či NNO se dají rozdělit do tří kategorií (viz tabulka č. 2).

Formy spolupráce respondentů s obcí či NNO	počet (%)
Veřejně prospěšné aktivity	46
■ zakázka pouze za pokrytí režijních výdajů	
■ sponzorství	
■ pomoc při přírodních katastrofách	
Čisté obchodní vztahy	41
Práce v obecním zastupitelstvu	13

Tabulka č. 2

Ostatní respondenti (67%) uvedli, že s obcí a místními NNO nikdy nespolečně pracovali. V drtivé většině uváděli jako důvod nedostatek příležitostí k této spolupráci.

V rámci druhé otázky respondenti definovali překážky a omezení rozvoje drobného a středního podnikání na venkově. Vzhledem k tomu, že tato otázka má spíše kvalitativní rozměr, je velmi těžké jí nějakým způsobem kvantifikovat. V rámci vyhodnocení bylo proto vytvořeno šest kategorií, do kterých byly odpovědi respondentů rozděleny. V tabulce č. 3 jsou uvedeny jednotlivé kategorie a procentuální počet respondentů v nich zastoupených.

Procentuální zastoupení respondentů v jednotlivých kategoriích	počet (%)
Příliš velké daně a odvody státu, přílišná byrokracie spojená s podnikáním	31
Nedostatek finančních prostředků na další rozvoj firmy	22
Nedostatek kvalitních a perspektivních zaměstnanců	13
Konkurence supermarketů a obchodních řetězců	12
Nízké výkupní ceny zemědělských produktů	12
Nízká kupní síla na venkově	10

Tabulka č. 3

Poslední otázkou třetího tematického okruhu bylo definování rozdílů mezi podnikáním na venkově a ve městě. V odpovědi na tuto otázku se 69 % respondentů vyjádřilo, že rozdíly mezi podnikáním ve městě a na venkově existují. V tabulce č. 4 je přehled nejčastěji zmiňovaných rozdílů.

Naopak 27 % respondentů si nemyslí, že existují rozdíly v podnikání ve městě a na venkově a 4 % dotázaných to nedokáže posoudit (viz graf č. 4).

Jaké jsou rozdíly mezi podnikáním na venkově a ve městě?	počet (%)
Rozdílná kupní síla, ve městě je daleko pestřejší skladba zákazníků	37,5
Horší dostupnost úřadů, horší stav základní infrastruktury, zhoršující se dopravní dostupnost	10,7
Vzhledem ke kupní síle je na venkově více znát tlak supermarketů a obchodních řetězců	10,7
Na venkově chybí základní kapitál pro rozvoj podnikání	5
Na venkově chybí kvalitní lidi – zaměstnanci	4
Jiné	
<ul style="list-style-type: none"> ■ nedostupný internet ■ neexistující analýza potřeb trhu vycházející z možnosti dané lokality ve vazbě na věkovou a profesní skladbu obyvatelstva, využitelné technologické zázemí a v neposlední řadě politickou kulturu dané lokality 	

Tabulka č. 4

Graf č. 4

Dílčí shrnutí

Ze třetího tematického okruhu vyplynuly hlavní problémy, které omezují rozvoj podnikání na venkově. Mezi tyto problémy patří zejména špatně nastavený daňový systém, který znevýhodňuje malé podnikatele a přílišná administrativní zátěž spojená s podnikáním. Z výsledků je také patrné, že na venkově chybí finanční prostředky pro rozvoj podnikání. S tím je úzce spojena problematika nedostatečné vybavenosti. Na venkově je ve velmi špatném stavu jak základní, tak i technická infrastruktura. Respondenti se cítí být ohroženi i nárůstem počtu supermarketů a obchodních řetězců. V neposlední řadě je venkovské podnikání omezeno malou a málo pestrou kupní silou. Díky odchodu lidí (zejména mladých) do měst je omezena nabídka kvalifikovaných pracovních sil. Posledním tématem, které v rámci tohoto shrnutí nebylo zmíněno, je spolupráce podnikatelů s obecní samosprávou či neziskovým sektorem. Většina oslovených uvedla, že k této spolupráci nikdy neměla důvod. Zbylé respondenty lze rozdělit na tři skupiny. První skupina obec či místní neziskovou organizaci nějakým způsobem podporuje, druhou skupinu tvoří podnikatelé, kteří mají s těmito sektory pouze obchodní vztahy, třetí (nejmenší) skupinu tvoří zastupitelé.

SHRNUTÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazníkové šetření ukázalo, jaké jsou základní aktuální problémy drobného malého a středního podnikání na venkově. Respondenti chápou jako největší omezení venkovského podnikání příliš vysoké nastavení daní pro drobné a střední podnikání a odvody státu. Mezi další problémy patří nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, malá kupní síla venkovského obyvatelstva, či konkurence obchodních řetězců.

Většina respondentů uvedla, že jim zdroje na rozvoj podnikání nechybí, což je určitě pozitivní fakt. Nicméně je nutné vnímat i tu skupinu respondentů, která prostředky pro rozvoj dalšího podnikání postrádá. Že je nutné toto vnímat jako problém, ukazují odpovědi v rámci třetího tematického okruhu, kde je nedostatek kapitálů vnímán jako jeden z největších problémů. I v rámci vzdělávání je největší poptávka po kurzech o možnostech dotací. Z toho je také patrné, že podnikatelům na venkově chybí relevantní informace o finančních zdrojích, které je možné využít pro rozvoj podnikání. Z dotazníkového šetření také vyplynula velká poptávka respondentů po vzdělávacích a poradenských kurzech, které by umožnily podnikatelům prohloubit jejich odborné i obecné znalosti. Nedostatek možností pro vzdělávání a rekvalifikaci uváděli respondenti i v třetím tematickém okruhu jako bariéru dalšího rozvoje podnikání na venkově. Posledním tématem, které respondenti v souvislosti z problematikou podnikání na venkově zmiňovali, je nedostatečná kupní síla, která neumožňuje obyvatelům platit za některé typy produktů a služeb.

Z dotazníkového šetření také vyplývá, že jen asi třetina podnikatelů v rámci své činnosti spolupracuje s obcemi či neziskovými organizacemi. Z toho je patrné, že Evropskou unií a státem proklamovaná potřeba mezisektorového partnerství v rámci venkovských oblastí zatím nemá úplně dostatečnou odezvu. A to i přes to, že právě spolupráce mezi podnikateli, obcemi a NNO by mohla být řešením velkého množství zde zmiňovaných problémů (např. infrastruktura, poradenství).

STRUKTUROVANÉ ROZHOVORY

METODIKA STRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ

Cílem třetí částí výzkumu „Stav malého, drobného a středního podnikání na venkově“ je rozvést témata, která byla řešena v rámci předchozích dvou částí. Rozhovory byly zaměřeny na respondenty, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření (charakteristika respondentů viz str. 16). Díky vyplněným dotazníkům tazatelé měli k dispozici vstupní informace o respondentovi a jeho názorech na řešená témata.

Strukturované rozhovory byly opět zaměřeny na podnikatele působící ve venkovském prostoru Olomouckého a Plzeňského kraje. Celkem bylo zrealizováno 81 rozhovorů.

Strukturované rozhovory byly tematicky rozděleny do tří okruhů. Tyto okruhy vznikly na základě otázek, které tazatelé s respondenty diskutovali:

Téma č. 1 | Podnikání a rozvoj firmy

- Proč a jak dlouho podnikáte?
- Jak vidíte budoucnost svého podnikání?
- Jaké jsou bariéry Vašeho dalšího podnikání (infrastruktura, peníze, poradenství, pracovní síla)?
- Z čeho financujete rozvoj Vaší firmy?

Téma č. 2 | Vzdělávací aktivity

- Vzděláváte se? Máte na to čas?
- Máte zájem o další vzdělávání?
- Kde berete zdroje inspirace pro Vaše další podnikání?
- Máte vzdělání v oboru, ve kterém podnikáte?

Téma č. 3 | Úvěrové podnikání a podpory pro rozvoj podnikání

- Za jakých podmínek si vezmete úvěr?
- Uvažujete o úvěrovém podnikání?
- Jste dostatečně informováni o možných podporách (dotačních, úvěrových) pro podnikatele?

Podle těchto tematických okruhů bude strukturováno i vyhodnocení kvalitativního výzkumu. Toto vyhodnocení nebude odrážet názory celého spektra cílové skupiny. Jde o soubor osobních pohledů a názorů, které respondenti definovali a které mají sloužit jako zdroj nápadů a doporučení. I z tohoto důvodu nebudou u vyhodnocení kvalitativních rozhovorů uvedena procenta respondentů vyjadřujících se k jednotlivým odpovědím.

VYHODNOCENÍ STRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ

PODNIKÁNÍ A ROZVOJ FIRMY

Podstatou tohoto okruhu je definovat příležitosti a problémy malých, drobných a středních podnikatelů na venkově. Výstupem bude obecný rámec podnikatelského prostředí na venkově z perspektivy samotných aktérů.

Proč a jak dlouho podnikáte?

Nejčastěji zmiňovaným důvodem pro zahájení podnikání i s vazbou na zvolenou činnost je tradice, ať již oslovení podnikatelé navazovali na tradici před rokem 1989 (všichni oslovení střední podnikatelé v zemědělství, ale i fyzické osoby podnikající v pohostinství), nebo na rodinnou tradici podnikání v daném oboru (zejména fyzické osoby podnikající v zemědělství). Velmi často zmiňovaným důvodem k zahájení podnikání byla touha po nezávislosti, samostatnosti a seberealizaci, či po snaze využít nové příležitosti, které se naskytlý po roce 1989. Důležitým podnětem, který respondenty pobídl k zahájení podnikání, je zájem o zvolený obor podnikatelské činnosti (podnikání jako hobby). Tento důvod úzce souvisel s výše uvedenou touhou po osamostatnění, ale také se zvolenou lokalitou podnikání (venkov jako ideální místo k životu). Posledním důvodem zahájení podnikatelské činnosti, který se v rozhovorech s respondenty opakoval, byla reakce na poptávku dané obce či regionu (nabídka daného zboží či služeb v regionu chyběla).

Jak vidíte budoucnost svého podnikání?

V názorech na perspektivu své podnikatelské činnosti se oslovení rozdělili přesně na dvě poloviny. Jedna polovina respondentů hledí do budoucnosti s optimismem, druhá spíše pesimisticky. Mezi „pesimisty“ jsou i podnikatelé, kteří chtějí své podnikání v nejbližší době ukončit.

Nejčastější příčinou obav z budoucnosti je snížení poptávky po zboží, resp. po službách, které oslovení podnikatelé nabízejí. Důvodem poklesu je podle nich konkurence velkých obchodních řetězců. Často je také v tomto případě zmiňován vliv Číny, která do ČR exportuje levné zboží, které má v současnosti již srovnatelnou kvalitu se zbožím, které produkují, resp. prodávají české firmy. Respondenti se proti těmto vlivům snaží bránit rozšiřováním nabídky a zkvalitňováním služeb. V některých případech své podnikání financují z jiných aktivit. Pouze jednou byla zmíněna jako důvod obav z budoucnosti „přebujelá“ byrokracie, která ztěžuje podnikatelům život. V souvislosti se zemědělstvím byla jednou také zmíněna nekoncepční politika státu a špatné systémové nastavení fondů Evropské unie.

Polovina respondentů optimisticky myslících svůj náhled na budoucnost často opírá o rozšiřování a zkvalitňování svých služeb a o rozšiřování množiny svých stálých zákazníků. Zemědělci vidí svou budoucnost v perspektivních oblastech tohoto odvětví (agroturistika, biopaliva, biopotraviny). Ostatní malí a střední podnikatelé (všichni oslovení jsou v této polovině respondentů) opírají svoji optimistickou vizi rozvoje firmy i o expanzi na trhy států Evropské unie (zejména Slovenska), což se jim podle jejich vyjádření daří.

Jaké jsou bariéry Vašeho dalšího podnikání?

Cílem třetí části prvního tematického okruhu bylo zjistit, jaké problémy omezují oslovené podnikatele v jejich profesionální činnosti. Nejčastěji zmiňovali negativní vlivy, které má na jejich podnikání stát, resp. státní instituce. Stát nedokázal zatím vytvořit podmínky, které by byly vhodné pro rozvoj drobného, malého a středního podnikání na venkově. Mezi největší problémy patří daně a vysoké odvody státu. Dalším velmi často zmiňovaným problémem je náročná administrativa a byrokracie spojená s podnikáním, na kterou zejména drobní podnikatelé nemají čas a velmi je omezuje v jejich činnosti. Dost často (zejména u podnikatelů v cestovním ruchu) jsou zmiňovány náročné hygienické předpisy, které podle oslovených mnohdy postrádají jakoukoliv logiku. Někteří respondenti hovoří i korupci, se kterou se v souvislosti se státní správou setkali. Obecně převažuje pocit, že stát dělá pro podporu drobných podnikatelů velmi málo.

Dalším často zmiňovaným tématem je nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, které mají podnikatelé na venkově k dispozici. Tento problém je spojen zejména se zemědělskými podnikateli a se středními podnikateli, kteří zaměstnávají větší množství pracovních sil. Důvodem je odchod kvalifikované síly do měst, resp. do více finančně atraktivních odvětví. Zejména

pro malé a drobné podnikatele je problémem také fakt, že jim po zaškolení odcházejí zaměstnanci za lepšími výdělky, nebo se osamostatňují.

Mezi další častěji zmiňované bariéry venkovského podnikání patří malá kupní síla venkovského prostoru a stále se zvyšující náklady na provoz firem. Zde je velmi často zmiňovaná cena energií a výše nájmu. Oba výše uvedené problémy spolu souvisí. Podnikatelé na venkově mají obdobné náklady na provoz jako ve městě, ale kupní síla je nižší. Dále podnikatelé zmiňovali nedostatek kapitálu na rozvoj firmy, nedostatečnou kvalitu infrastruktury venkovských obcí a tlak obchodních řetězců. Ojediněle byla respondenty zmiňována problematika nedostatečného marketingu venkovského prostoru (v souvislosti s cestovním ruchem), dále pak i nedostatečná vstřícnost obecní samosprávy a krize v oboru, ve kterém oslovený podnikatel působil.

Z čeho financujete rozvoj Vaší firmy?

Poslední téma v první části kvalitativních rozhovorů byla otázka, jak podnikatelé financují další rozvoj svých firem. Nejčastějším zdrojem pro rozvoj firmy je zcela logicky zisk z vlastního podnikání, což uvedla drtivá většina dotázaných. Někteří z nich financují rozvoj svých venkovských podnikatelských aktivit ze zisků z jiných, rentabilnějších činností. Úvěry využívá asi čtvrtina dotázaných. Z této skupiny jen dva podnikatelé uvedli, že využívají úvěrových produktů, které jsou financovány z veřejných zdrojů. Čtvrtina dotázaných využila k rozvoji svých podnikatelských aktivit národní či evropské dotace. Tuto skupinu tvoří zemědělství podnikatelé a malí a střední podnikatelé. Důvodem je zejména fakt, že zemědělci jsou o možnostech dotací dobře informováni a možnosti získání dotací na zemědělské aktivity jsou velmi široké. Podnikatelé z větších firem si zase mohou dovolit zaplatit poradce, kteří možnosti získání dotací monitorují.

Dílicí shrnutí

Z výše uvedených názorů a postřehů jednotlivých respondentů je možné definovat motivace, perspektivy i problémy malých, drobných a středních podnikatelů na venkově.

Nejčastější motivací při zahajování podnikání na venkově je touha po osamostatnění a možnost uplatnění v oboru, který je pro daného člověka zajímavý. Zároveň je zde i ctížádost navázat či znovu rozvinout rodinnou tradici podnikání. Na základě rozhovorů není možné jednoznačně říci, že podnikatelé na venkově jsou ve stále složitější situaci. V otázce budouc-

nosti jsou respondenti rozděleni mezi „optimisty“ a „pesimisty“ na téměř stejně velké skupiny. Nicméně je možné pojmenovat okruhy problémů, které jednotlivým podnikatelům a jejich firmám komplikují život. Nejčastěji se objevuje názor, že stát prostřednictvím svých institucí nevytváří pro podnikatele na venkově ideální prostředí. Problémem je velká byrokracie a nadměrná administrativa, se kterou se podnikatelé musí vyrovnat, dále pak i vysoké daně, které musí státu odvádět. Z vnějších podmínek, které ztěžují podnikatelům na venkově jejich pozici, se také v rozhovorech velmi často objevuje vliv nadnárodních obchodních řetězců. K vnitřním problémům venkovského podnikání patří nedostatek kvalifikovaných pracovních sil a nedostatečná základní a technická infrastruktura obcí. Specifikem venkovského podnikání je omezená kupní síla, se kterou musí podnikatel na venkově počítat. Podnikatelé na venkově rozvoj svých firem většinou financují z vlastních zdrojů, či ze zisku firmy. Jen necelá třetina dotázaných podnikatelů využívá úvěrů a dotací. To je způsobeno buď povahou podnikatelské činnosti, nebo nedostatkem informací o úvěrových produktech. Důvodem může být také fakt, že nabídka úvěrových produktů není pro podnikatele vhodná. Úplně stejná situace platí v rámci dotačních nabídek. Zde je nutné ještě navíc uvést fakt, že dotačních možností využili pouze oslovení zemědělstí podnikatelé či malé a středně velké firmy. Důvodem může být větší spektrum zemědělských dotací, nebo lepší přenos informací o dotačních možnostech v zemědělství. Středně velké firmy mohou využívat placených poradců či poradenských agentur, což si drobný podnikatel vždy dovolit nemůže. Toto téma bude více analyzováno ve třetím tematickém okruhu tohoto výzkumu.

VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY

Druhý tematický okruh kvalitativního výzkumu je zaměřen na zájem respondentů o další vzdělávání, ať již profesní, nebo o kurzy, které využije podnikatel pro každodenní chod své firmy. Cílem tohoto okruhu je zjistit informační zdroje, které podnikatelé využívají jako inspiraci pro své další podnikatelské aktivity, či zda pracují v oboru, který vystudovali na střední škole (učilišti), resp. vysoké škole.

Vzděláváte se? Máte na to čas?

Většina oslovených podnikatelů se průběžně vzdělává a považuje vzdělávání za nezbytnou podmínku úspěšného podnikání. Jedná se nejenom o oborové vzdělávání, ale i zvyšování kvalifikace a orientace v problematice ekonomického a právního vedení firmy. Důraz na rekvalifikace i další

vzdělávání klade i vedení firem, které zaměstnávají více lidí. Zde často existují vzdělávací programy, které musí stávající i potenciální zaměstnanec absolvovat. Jiné firmy spoléhají spíše na externí nabídku vzdělávacích kurzů. Zhruba čtvrtina oslovených uvedla, že již další vzdělávání nepotřebuje, resp. ho nevyhledává. Důvodem je nedostatek času (tuto překážku uvedli i někteří respondenti, kteří mají zájem se vzdělávat, či se vzdělávají). Asi polovina z oslovených, kteří nemají potřebu se vzdělávat, uvedla, že absolvovali vzdělávací kurz v začátcích své podnikatelské činnosti a to považují již za dostatečné.

Máte zájem o další vzdělávání?

Většina respondentů uvedla, že má zájem se dále vzdělávat. Největší zájem je o informační semináře o podporách (dotacích, zvýhodněných úvěrech) pro podnikatele, dále také o jazykové kurzy, IT kurzy či semináře o marketingu. Střední podnikatelé kladou důraz na celoživotní vzdělávání svých zaměstnanců. Stejně jako v předchozím odstavci, zhruba čtvrtina dotázaných uvedla, že o další vzdělávání nemají zájem. Důvodem je časová náročnost, vyšší věk, nebo názor, že další vzdělání jim do jejich podnikatelské činnosti nepřinese nic pozitivního.

Kde berete zdroje inspirace pro Vaše další podnikání?

Nejčastějším zdrojem inspirace pro podnikatelskou činnost je u oslovených konkurence. Někteří uvedli, že tento zdroj není úplně dobrovolný. Nicméně pokud konkurence začne poskytovat některé nadstandardní služby (či slevy), je nutné na to ve vlastním podnikání adekvátně reagovat. Naopak jiní respondenti uváděli konkurenci jako pozitivní zdroj inspirace, kde přenos zkušeností pomůže oběma subjektům. Druhým často uváděným zdrojem inspirace je internet a hned v závěsu odborná literatura a časopisy. Mezi další velmi často zmiňované inspirační zdroje patří organizované prezentace firem, veletrhy a výstavy. Posledním častěji zmiňovaným zdrojem je televize či tisk. Inspiraci podnikatelům také dávají zákazníci, oborové organizace, státní či krajské organizace, dodavatelé, informační letáky či zahraniční studijní cesty. Tyto zdroje však oproti výše uvedeným respondenti uváděli mnohem méně.

Máte vzdělání v oboru, ve kterém podnikáte?

Většina oslovených podnikatelů má vzdělání v oboru, ve kterém podniká. Část respondentů, kteří uvedli, že nemají vzdělání v oboru, ve kterém podnikají, absolvovala rekvalifikační kurzy, jiní podnikatelé mají zaměstnance,

kterí oborové vzdělání mají. Většina z této skupiny nicméně nepovažuje absenci oborového vzdělání za nevýhodu.

Dílčí shrnutí

Oproti analýzám programů, které slouží jako intervenční nástroj Evropské unie, resp. státu v problematice podnikání a venkova (viz Metodika výzkumu, str. 5), kde je jako jeden z hlavních problémů venkova zmiňována nedostatečná míra obecného i oborového vzdělání, dopadla kvalitativní analýza tohoto výzkumu spíše pozitivně. Více než polovina oslovených podnikatelů uvedla, že si pravidelně doplňuje svojí kvalifikaci dalším vzděláváním a má zájem o další vzdělávací kurzy. Největší oblibě se těší poradenské kurzy o problematice dotačních a úvěrových podpor pro podnikatele. Důkazem toho, že oslovení podnikatelé aktivně vyhledávají možné zdroje informací a inspirace je fakt, že v rámci třetího okruhu mezi nejčastěji zmiňované informační zdroje patří odborná literatura a časopisy, dále pak i výstavy, veletrhy či prezentace firem. Nicméně nejpoužívanějším zdrojem informací pro podnikatelské aktivity je internet.

ÚVĚROVÉ PODNIKÁNÍ A PODPORY PRO ROZVOJ PODNIKÁNÍ

Poslední tematický okruh navazuje na cíle projektu „Podpora zaměstnanosti na venkově“, jehož výstupem bude drobné úvěrové schéma pro podnikatele na venkově. Prostřednictvím tohoto výzkumu chtěli realizátoři získat zpětnou vazbu od cílové skupiny, které je projekt primárně určen. Nicméně výstupy tohoto okruhu budou důležité i pro celkovou perspektivu stavu malého, drobného a středního podnikání na venkově, jehož popis chce tento výzkum nabídnout.

Za jakých podmínek si vezmete úvěr?

Jednou z hlavních podmínek, které v souvislosti s úvěrovým podnikáním respondenti uváděli, je zcela logicky výše úroků. Čím by byly úroky nižší, tím by byl úvěrový produkt atraktivnější. Kromě úroků většina respondentů uváděla spíše obecnější formulaci, že by se měly zlepšit podmínky pro poskytování úvěru. Jenom asi třetina respondentů dokázala své návrhy konkretizovat. Vadila jim kritéria, která musí žadatel o úvěr splňovat. Toto uváděli hlavně drobní zemědělské podnikatelé. Podle jejich vyjádření jsou úvěry určeny pro větší zemědělské podniky. Další konkrétní podmínkou, kterou oslovení podnikatelé formulovali, byla doba splatnosti půjček, která

je podle jejich názoru moc krátká. Posledním tématem, které respondenti zmiňovali, byla nedostatečná profesionalita zaměstnanců bank. Respondenti postrádají větší vstřícnost vůči klientovi, lepší informovanost při kontaktu s bankou a převažuje u nich pocit, že se banky k drobným klientům nechovají jako k rovnoprávným partnerům.

Uvažujete o úvěrovém podnikání?

Zhruba polovina respondentů o úvěrovém podnikání v souvislosti se svou firmou nikdy neuvažovala, a ani do budoucna se touto cestou vydat nechystá. Důvodem je obava ze zadlužení, nedůvěra k bankám a institucím poskytujícím úvěrové produkty, ale i fakt, že rozvoj své firmy jsou schopni zabezpečit ze zisku, a tudíž úvěry nepotřebují. Další skupinou jsou podnikatelé, kteří úvěry využívali v začátku svých podnikatelských aktivit, ale v současné době o úvěru již neuvažují. Buď jsou schopni hradit rozvoj firmy ze svých zdrojů, nebo považují v současné době úvěrové podnikání za nevýhodné, nebo pro ně za zbytečně riskantní. Třetí skupinou respondentů jsou podnikatelé, kteří úvěr nikdy nevyužívali, ale v budoucnu chtějí realizovat větší projektový záměr, na jehož realizaci by nějaký úvěrový produkt využili. Nejmenší skupinou respondentů jsou firmy (v naprosté většině střední podnikatelé), které úvěr využívají a budou využívat i v budoucnosti. V této skupině je také největší procento spokojených s nabídkou úvěrových produktů i dalších služeb, které se na tyto produkty vážou.

Jste dostatečně informováni o možných podporách (dotačních, úvěrových) pro podnikatele?

Většina z oslovených podnikatelů nemá vůbec žádné, resp. jen rámcové informace o možnostech, které poskytuje kraj, stát či Evropská unie malým, drobným a středním podnikatelům (nebo specificky přímo venkovským podnikatelům). Zároveň většina z této skupiny uvedla, že by jim informace o této problematice přišly pro jejich aktivity zajímavé. Pouze tři podnikatelé uvedli, že povaha jejich podnikání či jejich osobní situace (podnikání chtějí ukončit) je taková, že není nutné se o tuto problematiku zajímat. Zájem podnikatelů o dotace byl spíše na obecné bázi. Pouze malá skupina oslovených by měla přesný podnikatelský záměr, na který by dotaci využila. Jednalo se ve všech případech o ekologické projekty, které by měly vliv na šetnější fungování jejich provozů. Zhruba čtvrtina podnikatelů uvedla (všichni oslovení samostatně hospodařící zemědělci i zemědělské firmy), že se již pokoušeli v minulosti dotaci získat (většinou úspěšně). Tuto zkušenost hodnotili většinou kladně, až na několik výjimek, které se týkaly administrativní zátěže, kterou s sebou realizace projektu z dotačních zdrojů

nese. Zhruba třetina oslovených podnikatelů je pravidelně informována o možnostech dotačních podpor. Informace získávají na základě členství v Hospodářské či Agrární komoře. Všichni oslovení střední podnikatelé využívají možností poradenských firem, které jim k této problematice poskytují dobrý servis. Pouze dva oslovení podnikatelé vyjádřili velkou nedůvěru k této problematice a dotace mají spojenou s korupčním chováním státní správy a samosprávy.

Dílčí shrnutí

Jaké závěry plynou ze třetího tematického okruhu strukturovaných rozhovorů? Nelze jednoznačně říci, že by oslovení podnikatelé měli zájem o úvěrové podnikání. Naprostá většina malých a středních podnikatelů úvěry při své podnikatelské činnosti využívá a mají i dostatečné zázemí a prostředky na to, aby byli dostatečně informováni o nabídkách úvěrových produktů. Tento přehled mají k dispozici i drobní podnikatelé, kteří jsou navázáni na oborové či podnikatelské organizace (např. Hospodářská komora či Agrární komora). Nicméně lze říci, že čím je firma menší, tím větší je skepse vůči úvěrům a hlavně subjektům, které úvěry poskytují. Tito podnikatelé se většinou nechtějí žádným způsobem zadlužit, a proto k rozvoji svých aktivit využívají výhradně zdroje, které jim plynou z podnikání. Skepse vůči úvěrům je dána většinou tím, že respondenti považují kritéria úvěrových produktů za nedostatečně reflektující potřeby drobných podnikatelů, a tudíž vhodná spíše pro velké firmy.

U problematiky podpor pro podnikatele je situace naprosto odlišná. I zde je patrná nízká informovanost o možných dotacích u většiny oslovených podnikatelů (kromě větších firem a zemědělců). Z tohoto důvodu má většina podnikatelů zájem o informační kurzy, které by je do problematiky podpor pro podnikatele alespoň rámcově uvedly. Z toho je patrný i jasný zájem těchto podnikatelů o využívání těchto zdrojů. Na druhou stranu je nutné podotknout, že většina z oslovených nebyla schopna formulovat žádný projektový záměr, který by touto formou chtěla financovat.

SHRNUTÍ STRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ

Jaké hlavní výstupy nabízí strukturované rozhovory? Obecně z rozhovorů nelze vygenerovat žádná ověřená fakta. Strukturované rozhovory jsou spíše zdrojem námětů a nápadů pro optimalizaci podnikatelského prostředí na venkově. Nicméně lze říci, že nám tato kapitola poskytla alespoň orientaci ve zkoumané problematice a v souvislosti s předchozími částmi

výzkumu je možné vidět, že se nám zde opět opakují stejná témata. K největším problémům drobných, malých i středních podnikatelů na venkově patří nedostatečná infrastruktura venkovských obcí, špatná dostupnost a konkurence velkoobchodních řetězců. Problematický vztah venkovských podnikatelů versus stát, resp. jeho organizace, které podnikatelské prostředí spoluvytváří, se objevoval pouze v dotazníkovém šetření a strukturovaných rozhovorech (vždy na prvních místech). Hlavními bariérami (zejména pro drobné podnikatele) je nadměrná byrokracie spojená s podnikáním na venkově a vysoké daně a odvody státu. Někteří oslovení podnikatelé hovoří v souvislosti se státními institucemi i o vysoké míře korupce. Z rozhovorů jednoznačně nevyplynulo, zda se situace drobných, malých a středních venkovských podnikatelů spíše zhoršuje, či naopak zlepšuje, ale že oba názory zastupuje zhruba stejně velká skupina respondentů.

Pozitivním faktem je, že oslovení podnikatelé mají zájem o další sebevzdělávání a kladou důraz i na vzdělávání svých zaměstnanců. Velký zájem je o informační kurzy, které se týkají nabídek finančních podpor. Pro oslovené podnikatele jsou rovněž atraktivní kurzy marketingu, jazykové kurzy a počítačové kurzy. Obecně je možné říci, že si podnikatelé dokáží najít čas na vzdělávání, protože ho považují za nutnou podmínku úspěchu ve své činnosti v budoucnu. Největším zdrojem informací a inspirace je internet, odborné časopisy i publikace a veletrhy.

Ze třetího tematického okruhu vyplynulo, že oslovení podnikatelé jsou k úvěrovému podnikání spíše skeptičtí, a to zejména drobní podnikatelé. Tato skepse je odvozena jak z vlastních zkušeností s úvěry (nedostatečná reflexe potřeb drobných podnikatelů na venkově v rámci úvěrových produktů), tak i z obav před zadlužením. Jen dva oslovení podnikatelé věděli o možnostech zvýhodněných úvěrů pro drobné podnikatele, které jsou financovány z veřejných prostředků. Oba dva hodnotili tyto produkty velmi kladně. Nicméně je zřejmé, že tyto formy podpory podnikatelů nejsou v podnikatelském prostředí na venkově dosud příliš známé. Naopak problematika dotací pro podnikatele vzbuzuje velký zájem. Tento až nekritický zájem může být způsoben nedostatečnou informovaností o možnostech a podmínkách podpor pro podnikatele. Většina (zejména drobných podnikatelů) nebyla schopna alespoň rámcově definovat projektový záměr, který by dotací chtěla financovat. Respondenty spíše zajímaly zdroje financí, a teprve následně by hledali účel jejich využití.

VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ

Cílem této kapitoly, je vyhodnotit platnost hypotéz, které byly předneseny před začátkem výzkumu. Již při samotném průběhu výzkumu bylo zjevné, že na některé hypotézy nelze aplikovat všechny použité sběry dat. Nicméně díky využití různých metodik bylo možné analyzovat zkoumanou problematiku z různých perspektiv. Protože se jednotlivé techniky doplňovaly a překrývaly, bylo možné shromáždit dostatek informací, které mohou být podkladem pro vyhodnocení jednotlivých hypotéz. Vzhledem k tomu, že tento výzkum je chápán jako součást diskuse o problematice podnikání, budou na závěr vyhodnocení každé hypotézy uvedena témata, která nabízejí možnosti další analýzy problematiky podnikání na venkově.

1 | Nezaměstnanost na venkově je způsobena transformací zemědělství, a tím způsobeným velkým úbytkem pracovních příležitostí na venkově

V rámci výzkumu nebyla prokázána přímá souvislost mezi transformací zemědělství a mírou nezaměstnanosti na venkově. Při vyhodnocení této hypotézy je nutné se opírat spíše o data získaná v rámci první části výzkumu.

Podle získaných dat není zemědělství hlavní ekonomickou činností na venkově. Jeho pozici nahradil zejména zpracovatelský průmysl. Lze také říci, že obyvatelé venkova preferují z finančních důvodů (v zemědělství je o třetinu nižší mzdová úroveň než v jiných odvětvích národního hospodářství) zaměstnání mimo zemědělství, a to i navzdory tomu, že musejí za práci dojíždět.

Podle těchto faktů je tedy nutné hledat příčinu nezaměstnanosti na venkově někde jinde. Podle analýzy dokumentů je nezaměstnanost na venkově způsobena vzdělanostní strukturou venkovského obyvatelstva. Tuto tezi potvrzuje i dotazníkové šetření a strukturované rozhovory, ze kterých vyplývá, že jedním z největších problémů podnikání na venkově je nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Tento problém je způsoben zejména odchodem kvalifikovaných pracovních sil za atraktivnějšími pracovními nabídkami do měst. Z toho tedy plyne, že nezaměstnaní na venkově jsou lidé, kteří:

- nemají dostatečnou kvalifikaci na to, aby získali finančně atraktivní pracovní příležitost ve městě
- nechtějí opustit venkovské prostředí, které jim ale nenabízí žádnou adekvátní možnost pracovního uplatnění

Na základě těchto tezí je tedy možné přeformulovat první hypotézu následujícím způsobem:

Hlavní příčinou nezaměstnanosti na venkově je vzdělanostní struktura venkovského obyvatelstva a nedostatečná nabídka atraktivních pracovních míst.

Nicméně pro ověření platnosti této teze je nutné zaměřit další výzkum na vzdělanostní strukturu nezaměstnaných na venkově a více se věnovat i přesnému popisu struktury nabídky pracovních příležitostí na venkově. To však jsou již témata, která tento výzkum přesahují.

2 | Podnikatelé na venkově nemají dostatečný přístup k informacím o možných zdrojích rozvoje svého podnikání

Výzkum potvrdil platnost této teze. Dostatečné informace o možných úvěrových, resp. o dotačních zdrojích pro rozvoj podnikání nemá většina oslovených drobných podnikatelů. Dostatečný přehled mají pouze ti, kteří jsou členy oborových či podnikatelských organizací (např. hospodářská komora, agrární komora). Většina drobných podnikatelů zájem o tuto problematiku má, nicméně neznají způsob, jak tyto informace efektivně získat. Z toho plyne i velký zájem o vzdělávací kurzy v oblasti podpor pro drobné podnikatele. Malí a střední podnikatelé podle svého vyjádření mají přístup k informacím o možných zdrojích. Tyto firmy disponují dostatečným vlastním administrativním zázemím, které jim umožňuje systematický monitoring možných dotačních, úvěrových, ale i jiných nefinančních zdrojích, nebo mají dostatečné množství finančních prostředků, aby si najali externí odborníky. Nedostatečnou informovanost o možných zdrojích potvrdil i fakt, že většina (zejména drobných podnikatelů) považuje za největší bariéru dalšího rozvoje podnikání nedostatek kapitálu. Dostatečná informovanost by mohla tento problém alespoň částečně eliminovat.

Zde je možné poskytnout další témata, která by mohla rozšířit v rámci tohoto výzkumu získaná data:

- podle oborů činnosti definovat množinu drobných podnikatelů, kteří nejsou zapojeni do oborových organizací a na ně následně zaměřit informační kampaň o státních, resp. o evropských podporách pro podnikatele
- zjistit vliv místního partnerství samosprávy, podnikatelů a neziskového sektoru na informovanost podnikatelů o nabídce úvěrových či dotačních zdrojů pro rozvoj podnikání

3 | Omezená kupní síla a nedostatek kvalifikovaných pracovních sil jsou hlavní bariérou drobného a středního podnikání na venkově

Tato hypotéza byla v rámci výzkumu prokázána. Omezená kupní síla a nedostatek kvalifikovaných lidí lze chápat jako velký problém napříč všemi obory ekonomické činnosti venkovského prostředí. Vliv menší kupní síly (ve srovnání s městským prostředím) je ještě více umocněn tlakem velkoobchodních řetězců či dovozem levnějšího zboží ze zahraničí. Zejména drobní podnikatelé nemohou těmto tlakům konkurovat. Nedostatek kvalifikovaných sil je umocněn tím, že velké množství mladých lidí hledá pracovní příležitosti ve městech, která nabízejí pestřejší i atraktivnější možnosti uplatnění.

Doporučení pro další ověřování této teze je následující:

- analyzovat postupy při tvorbě a aktualizaci strategických a územně plánovacích dokumentací; tyto dokumenty jsou hlavním nástrojem rozvoje venkovských regionů a mohou efektivně regulovat negativní vliv velkých obchodních řetězců na místní podnikatelské prostředí
- analyzovat možnosti rozvoje perspektivních oblastí rozvoje venkovských regionů, které v budoucnu mohou nabízet atraktivní pracovní příležitosti lidem z regionu

4 | Hlavním činitelem ekonomického rozvoje venkova je diverzifikace ekonomických činností mimo zemědělství

Tato teze byla v rámci výzkumu také potvrzena, zejména díky informacím získaným v první části výzkumu, podle nichž je diverzifikace ekonomických činností mimo zemědělství nejdůležitějším předpokladem udržitelného rozvoje venkovského prostoru. Tuto tezi podporuje zejména fakt, že zemědělství v obcích pod 2 000 obyvatel zaměstnává pouze cca 11 % lidí a tento podíl se dlouhodobě stále snižuje. Mnohem významnější úlohu v ekonomické aktivitě venkova má zpracovatelský průmysl (na zaměstnanosti venkova se podílí 32,7%) a dlouhodobě se zvyšující podíl služeb (8,9%). Je tedy zřejmé, že zemědělství nebude v budoucnu hlavním činitelem ekonomiky na venkově. Pokud tedy bude snaha o vytváření pracovních a podnikatelských příležitostí na venkově, bude nutné podporovat také jiné oblasti, než je zemědělství.

Tato teze může být dále rozvinuta prostřednictvím analýzy která popíše význam zemědělství z hlediska ekonomické stability venkova. Výsledkem této analýzy by měla být odpověď na otázku, zda je nutné nadále zemědělství intenzivně podporovat jako základní nástroj rozvoje venkova z důvodu nedostatečné konkurenceschopnosti zemědělských podniků, nebo zda bude lépe se ještě více zaměřit na podporu dalších funkcí zemědělství (např. zachování biodiverzity a péči o krajinu).

ZÁVĚR

Předchozí kapitola analyzovala platnost, resp. neplatnost hypotéz definovaných na začátku výzkumu. Cílem této kapitoly je shrnutí hlavních tezí, které se v rámci tohoto výzkumu objevily a které definují stav drobného, malého a středního podnikání na venkově. Vzhledem ke struktuře výzkumu je lze rozdělit do tří následujících kategorií:

Podnikatelské prostředí na venkově

Na základě všech tří částí výzkumu lze říci, že mezi největší problémy drobného, malého a středního podnikání na venkově patří:

- přílišná byrokracie spojená s podnikáním na venkově (např. pracovní právo, živnostenské právní předpisy apod.)
- příliš vysoké daně a odvody státu
- nedostatečná základní i technická infrastruktura a špatná dostupnost zejména v mezilehlých a odlehlých venkovských regionech
- velký tlak obchodních řetězců a konkurence zemí s levnou pracovní silou
- nedostatečná kupní síla na venkově, která znemožňuje obyvatelům platit za některé typy produktů a služeb

Vzdělání a podnikatelské prostředí

Vzdělanostní struktura ovlivňuje podnikatelské prostředí, protože na venkově je:

- nedostatek kvalifikovaných lidí – zaměstnanců, kteří jsou vzděláni v relevantním oboru podnikání, pokud však relevantním vzděláním disponují, nejsou ochotni po zaučení zůstat v zaměstnání, kde by se vrátila hodnota vložená do jejich vzdělání ze strany zaměstnavatele.
- nedostatečně pestrá nabídka pracovních příležitostí – z toho důvodu odchází většina mladých lidí za prací do měst

Finanční zdroje na rozvoj podnikání

Podnikatelé na venkově jsou obecně méně informováni:

- o možnostech úvěrového podnikání a obecně k němu mají spíše skeptický postoj
- o možných podporách pro podnikatele, které nabízí krajské, národní či evropské intervenční programy

Na úplný závěr je nutné opakovat, že výzkum byl spíše zaměřen na získání názorů aktérů, kteří působí v prostředí venkovského drobného, malého a středního podnikání. Jeho výstupy je nutné chápat spíše jako zdroj inspirace než nepopiratelná fakta. Cílem výzkumného týmu bylo, aby se tato publikace stala zajímavým doplňkem obecné diskuse o problematice rozvoje, resp. obnovy venkova.

Edice venkov

Tato publikace je součástí **Edice venkov**, kterou vydává občanské sdružení Centrum pro komunitní práci (CpKP). Jednotlivé publikace této edice jsou zaměřeny na různé oblasti a metody, které mají vliv na rozvoj resp. obnovu venkovského prostoru v České republice i v zahraničí.

Edice venkov je určena zástupcům státní správy, krajské i obecní samosprávy, venkovským NNO, manažerům mikroregionů i místních akčních skupin a venkovským podnikatelům. Pro všechny tyto subjekty se mohou stát publikace Edice venkov každodenním pomocníkem při řešení problematiky rozvoje jejich obcí a regionů.

DOSUD VYŠLO

FINANCOVÁNÍ ROZVOJE VENKOVA

autoři: Petr Pelcl, Robert Zelenka, Tomáš Svoboda, Alena Lehmannová

Publikace poskytuje souhrnný přehled o formách a poskytovatelích podpory pro začínající i stávající podnikatele na venkově. Naleznete zde informace o obecné podpoře podnikatelům v nezemědělských oborech, o podpoře určené zemědělcům a ostatních zdrojích, ze kterých mohou podnikatelské subjekty čerpat.

MIKROPŮJČKY

Nový nástroj financování projektů na venkově

autoři: Petr Pelcl, Tomáš Svoboda, Jiří Prošek, Lukáš Heger

Cílem publikace je popsat úvěrové schéma drobných půjček pro podnikatele na venkově. Součástí textu je i analýza variant financování mikropůjčkového schématu a analýza právních omezení a rizik při založení a využívání schématu. Zajímavou kapitolou je i shrnutí zkušeností z poskytováním drobných úvěrů pro financování projektů na venkově z Polska a Slovenska. Úvěrové schéma je součástí systému podpory zaměstnanosti na venkově, který byl zpracován v rámci projektu „Podpora zaměstnanosti na venkově“.

PODNIKÁNÍ NA VENKOVĚ

autor: Michal Švagerka

Publikace je určena jako doprovodný studijní materiál ke stejnojmennému kurzu, který vznikl v rámci projektu „Podpora zaměstnanosti na venkově“. Tato publikace shrnuje v šestnácti kapitolách potřebné informace, které jsou základem pro Váš úspěšný vstup do podnikání. Definuje rizika, která jsou se startem podnikání spojena, a poskytuje doporučení, resp. návody pro řešení vybraných situací.

PŘIPRAVUJE SE

VNITŘNÍ PROCESY ŘÍZENÍ V PRAXI MÍSTNÍCH AKČNÍCH SKUPIN

autoři: Alena Lehmannová, Tomáš Havránek, Petr Pelcl, Jan Martínek,
Tomáš Svoboda

Nosným tématem připravované brožury je zlepšování vnitřních mechanismů a procesů řízení činností místních akčních skupin. Publikace čtenáře provede hodnotícím systémem, s jehož pomocí odhalí svá slabá a silná místa v oblasti zjišťování problémů a možností území, ve kterém působí, v oblasti komunikace se svými partnery, přerozdělování finančních prostředků, ale také například v oblasti profesionalizace managementu a spolupráce s dalšími organizacemi na poli rozvoje venkova. Kniha také čtenářům poradí, jak slabá místa posílit a silná využít. Publikace bude sloužit především managementům místních akčních skupin, určena je však všem, kdo se zajímají o udržitelný rozvoj venkova na principu partnerství.

JAK SI PUBLIKACE EDICE VENKOV OBJEDNAT?

Publikace je možné si objednat v Centru pro komunitní práci západní Čechy:

Kontaktní osoba

Alena Lehmannová

CpKP západní Čechy

Americká 29, 301 38 Plzeň

Telefon/Fax: 377 329 558

e-mail: alena.lehmannova@cphpk.cz

Informace o Centru pro komunitní práci

CpKP je nezisková organizace, která poskytuje služby všem zájemcům z veřejné správy, občanských organizací a soukromého sektoru v následujících oblastech:

ÚČAST VEŘEJNOSTI A OBČANSKÝCH ORGANIZACÍ V ROZVOJI OBCÍ, MĚST A KRAJŮ

Navrhujeme a realizujeme programy účasti veřejnosti v investičním plánování a rozhodování. Jedná se například o zapojení veřejnosti do plánování a navrhování veřejných prostranství, do přípravy regenerace panelových sídlišť, do přípravy strategických, rozvojových nebo komunikačních koncepcí (např. koncepce nakládání s odpady, generely zeleně atd.) nebo také do přípravy dopravních staveb či jiných investic. V rámci tohoto programu organizujeme diskuze s veřejností, interaktivní výstavy, ankety, sociologické průzkumy a rovněž zajišťujeme vedení pracovních setkání s občany. Pořádáme vzdělávací programy v oblasti zapojování veřejnosti pro pracovníky veřejné správy.

MÍSTNÍ UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Poskytujeme konzultační služby při přípravě projektů zaměřených na místní sociálně ekonomický rozvoj při respektování principů ochrany životního prostředí. Zpracováváme a aktualizujeme rozvojové strategie mikroregionů, měst a krajů. Asistujeme při přípravě místních rozvojových projektů a aktivit zaměřených na znevýhodněné skupiny obyvatel. Pracujeme ve vzájemné spolupráci s místními partnery (veřejnou správou, podnikateli a NNO), což umožňuje co nejvíce přizpůsobit projekty místním podmínkám.

REGIONÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE A REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR

Prosazujeme principy partnerství a transparentního rozhodování v regionální politice Evropské unie. V Česku prosazujeme konzultace a zapojení veřejnosti a nevládních neziskových organizací při přípravě a využívání Strukturálních fondů. Účastníme se diskuzí o podobě regionální politiky,

zprostředkováváme informace ostatním NNO v Česku a připravujeme společná doporučení a postupy. Naše zkušenosti z ČR přenášíme do ostatních kandidátských a členských zemí EU.

VZDĚLÁVÁNÍ, PODPORA A POSILOVÁNÍ NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

Podporujeme a vzděláváme členy občanských a neziskových organizací na všech úrovních. Pracujeme s dobrovolníky, organizujeme semináře a vzdělávací kurzy s cílem posílit neziskový sektor. Podporujeme mezioborové setkávání a spolupráci neziskových organizací.

Podrobnější informace naleznete na internetu www.cpkp.cz

C P K P

Místní zastoupení CpKP

CpKP jižní Čechy

Dvořákova 21
370 01 České Budějovice
Telefon/Fax: (+420) 386 360 544
e-mail: jizni.cechy@cpkp.cz

CpKP střední Čechy

Vodičkova 36
110 00 Praha 1
Telefon/Fax: (+420) 251 560 776
e-mail: stredni.cechy@cpkp.cz

CpKP střední Morava

Horní náměstí 12
750 02 Přerov
Telefon/Fax: (+420) 581 210 502
e-mail: stredni.morava@cpkp.cz

CpKP východní Morava

Gahurova 292
760 01 Zlín
Telefon: (+420) 577 213 140
Fax: (+420) 581 219 555
e-mail: vychodni.morava@cpkp.cz

CpKP západní Čechy

Americká 29
301 38 Plzeň
Telefon/Fax: (+420) 377 329 558
e-mail: zapadni.cechy@cpkp.cz

Tomáš Svoboda

VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

stavu malého, drobného a středního podnikání na venkově

V roce 2008 vydalo Centrum pro komunitní práci.
CpKP západní Čechy, Americká 29, 301 38 Plzeň.

Redakční úprava: Daniel Leon, Jan Martínek, Lucie Hendrychová

Grafická úprava a zlom: Hana Lehmannová (hanja.eu)

Tisk: Dragon Press s.r.o.

Vyšlo v rámci „edice venkov“ za podpory
Programu Iniciativy Společenství Equal

Plzeň 2008

ISBN 978-80-86902-70-8

C PKP

edice
venkov

ISBN 978-80-86902-70-8